

AMALIY SAN'AT DARSLARIDA TALABALARNING IJODIY QOBILIYATNI RIVOJLANTIRISH

<https://doi.org/10.70728/orien.v07.i01.012>

Nargiz Rustamovna Atayeva
atayevan@gmail.com

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada amaliy san'at darslarida talabalarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Unda amaliy san'at fanining ta'lim jarayonidagi o'rni, ijodiy fikrlashni shakllantirish usullari, innovatsion metodlardan foydalanish hamda milliy an'analarni zamonaviy yo'nalishlar bilan uyg'unlashtirish zarurati tahlil qilingan. Shuningdek, o'quvchilarda estetik did, badiiy tafakkur va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: amaliy san'at, ijodiy qobiliyat, estetik tarbiya, badiiy tafakkur, innovatsion metodlar, loyiha yondashuvi, milliy an'analar

DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE ABILITIES IN APPLIED ART CLASSES

Nargiz Rustamovna Atayeva
atayevan@gmail.com

Urgench State University named after Abu Raykhan Beruni

Abstract: This article discusses the development of students' creative abilities in applied art classes. It analyzes the role of the subject Applied Art in the educational process, methods of fostering creative thinking, the use of innovative approaches, and the necessity of harmonizing national traditions with modern trends. In addition, it presents pedagogical approaches aimed at developing students' aesthetic taste, artistic thinking, and independent judgment.

Keywords: applied art, creative abilities, aesthetic education, artistic thinking, innovative methods, project-based approach, national traditions

Bugungi kunda ta'lim tizimida ijodiy fikrlay oladigan, mustaqil qaror qabul qiladigan, estetik didi va badiiy salohiyati yuqori bo'lgan shaxsni tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu jihatdan, amaliy san'at fanini o'qitish jarayonida talabalarda nafaqat badiiy ko'nikmalarni, balki ijodiy qobiliyatlarni ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ta'lim tizimining hozirgi rivojlanish bosqichi bo'lajak tasviriy va amaliy san'at ustalarini tayyorlash sifatini tubdan yaxshilash vazifasini qo'yadi. Shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirgan holda zamonaviy bilim, intellektual salohiyat va ilg'or texnologiyalarga ega bo'lgan shaxslargina rivojlanishda o'z oldiga qo'ygan strategik maqsadlarga erisha oladi.

Har qanday mamlakatning jahon bozoridagi raqobatbardoshligi nafaqat tabiiy resurslarning mavjudligiga, balki eng avvalo, zamonaviy va muntazam yangilanib borayotgan texnologiyalarni o'zlashtira oladigan, yuksak bilimli va intizomli ishchi kuchini doimiy tayyorlashga bog'liqdir.

Ta'lim jarayonida yoshlarga taqdim etilayotgan bunday imkoniyatlar kelajak egalari bo'lgan yosh avlodning o'z salohiyatini to'liq namoyon etishi, o'zi tanlagan kasb bo'yicha samarali faoliyat olib borishi, hayotda o'z o'rnini topishi va jamiyat ravnaqiga munosib hissa qo'shadigan mutaxassislar bo'lib yetishishi uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Shaxsning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish badiiy oliy ta'lim muassasalarida ta'limning asosiy maqsadlaridan biridir. Shu sababli, "xalq amaliy badiiy ijodi" mutaxassisligi bo'yicha talabalarning pedagog va bezak-amaliy san'at studiyasi rahbari sifatida mustaqil mehnat faoliyatiga tayyorlanishi faqat ma'lum bir bilim va ko'nikmalar majmuasini egallash bilan cheklanib qolmasligi lozim. Kasbning o'ziga xos xususiyati hayotning barcha holatlari uchun ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning "tayyor retseptlar"ni yaratishga imkon bermaydi, balki doimiy o'zini takomillashtirishni, uzluksiz kasbiy o'sishni talab qiladi. Bir tomondan, bu badiiy materialning amaliy xususiyati bilan, ikkinchi tomondan esa mustaqillikni, erkinlikni, jamiyatda kechayotgan jarayonlarga ochiqlikni talab etuvchi ijodiy va pedagogik mehnatning individual xarakteri bilan bog'liq.

Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish mexanizmi faqat shaxsning o'zini ta'lim olishi va rivojlantirishi jarayonida amalga oshadi va to'laqonli shakl kasb etadi; bu esa insonni ijodiy faoliyatning ishtirokchisi va subyekti sifatida anglashga olib keladi.

Hozirgi davrda san'atkorlar, xalq ustalari, muallimlar va san'at ixlosmandlari oldiga amaliy bezak san'atini saqlab qolish, uni har tomonlama o'rganish va rivojlantirish, yosh avlodga san'at sir-asrorlarini o'rgatish orqali munosib vorislar tayyorlash, shuningdek, san'at asarlarini keng targ'ib qilish orqali jamoatchilikning estetik didi va madaniy saviyasini oshirish vazifalari qo'yilmoqda.

Xalq amaliy bezak san'ati an'analari tarixan avloddan avlodga o'tib kelgan holda, taraqqiyotning yangi sifat bosqichiga ko'tarilmoqda. Ayniqsa, hozirgi davrda bu jarayon yanada yuqori samaralarga erishish imkoniyatiga ega bo'lib bormoqda.

O'zbek xalq amaliy bezak san'ati - nafaqat san'at, balki hunardir. Asrlar mobaynida ota-bobolarimiz tomonidan ko'z qorachig'idek asrab-avaylab kelingan xalq amaliy bezak san'ati milliy madaniyatimizning bebaho durdonasidir.²⁷

Amaliy san'at insonning ichki dunyosi, his-tuyg'ulari va badiiy didi orqali tashqi olamni anglashning vositasidir. Shu sababli, bu darslarda ta'limiy faoliyat ijodiy tafakkur va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi lozim. Ijodiy qobiliyat - bu yangi g'oyalarni yaratish, mavjud narsalarga yangicha yondashish va estetik qiymatga ega mahsulotlar yaratish qobiliyatidir. U inson tafakkuri, hissiyoti, fantaziyasi va amaliy ko'nikmalar bilan chambarchas bog'liqdir. Amaliy san'at darslarida bu qobiliyat quyidagi yo'llar bilan shakllantiriladi:

- betakror g'oyalar ishlab chiqish;
- kompozitsiya, rang va shakl uyg'unligini mustaqil topish;
- turli materiallar bilan tajriba o'tkazish;
- xalq amaliy san'ati an'analarini zamonaviy dizaynda qo'llash.

Amaliy san'at darslarida ijodiy faoliyatning o'rni shundan iboratki, u talabalarda mustaqil fikrlash, yangicha yondashuv va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish orqali ularning kasbiy va madaniy rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Amaliy san'at darslari talabalarni nafaqat texnik ko'nikmalarga, balki badiiy fikrlashga ham o'rgatadi. Bu jarayonda:

- muammoli vaziyatlar yaratish va ularni hal etish orqali ijodiy fikrlash rag'batlantiriladi;
- loyiha usuli orqali talabalar mustaqil kulolchilik buyumlari yaratish tajribasiga ega bo'ladi;
- guruhli ishlash orqali hamkorlikda fikrlash va g'oya almashish ko'nikmalari rivojlanadi.

Talabalarning ijodiy faoliyat jarayonlari

²⁷ Khaytmetov, D. T. (2020). *Amaliy san'at asarlarini ta'mirlashda ashyoda ishlash* (O'quv qo'llanma). Tashkent:

Ijodiy loyihalash mashg'ulotlari

Ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda innovatsion usullar.

Ijodiy qobiliyatni rivojlantirishda quyidagi innovatsion usullar samarali hisoblanadi:

“Mozaika” va “Mulohaza bo‘roni” usullari yordamida g‘oya generatsiyasi amalga oshiriladi. Bu usulda talabalar kichik guruhlariga bo‘linadi, har bir guruhga umumiy mavzuning bir qismi topshiriladi. So‘ngra har bir guruh o‘z qismini o‘rganib chiqadi va keyin boshqa guruhlar bilan birlashib, umumiy loyihani yakunlaydi - ya’ni “mosaika” (bo‘laklardan butun rasm) hosil bo‘ladi. Maqsadi hamkorlikda ishlash, fikr almashish va birgalikda ijodiy yechim toppish. Natijada talabalar o‘zaro muloqot orqali yangicha g‘oyalarni o‘rganadi va jamoada ishlash madaniyati shakllanadi.

“Mulohaza bo‘roni” usuli (Brainstorming) Bu usul ijodiy g‘oyalarni tezda topish uchun eng mashhur usullardan biridir. Unda talabalar erkin fikr bildiradilar, hech qanday tanqid bo‘lmaydi - maqsad imkon qadar ko‘p g‘oyani yig‘ishdir.

Bosqichlari quyidagilardan iborat:

- muammo yoki savol belgilanadi;
- har bir ishtirokchi fikrini erkin aytadi;
- barcha g‘oyalar yozib olinadi.

Keyin eng yaxshi, amaliy g‘oyalar tanlab olinadi. Maqsadi ijodiy fikrlashni rag‘batlantirish va odatiy doiradan tashqarida o‘ylash. Natijasi: talabalar original yechimlar topishni o‘rganadilar.

Design Thinking (dizayn fikrlash) usuli yordamida muammolarni ijodiy hal etish. Bu -zamonaviy pedagogika va innovatsion ta’limdagi muammolarni ijodiy hal etish metodikasi. Asosan dizayn va muhandislik sohalarida qo‘llaniladi, lekin ta’limda ham juda samarali.

Bosqichlari:

- Empatiya - muammoni foydalanuvchi yoki o‘quvchi nuqtayi nazaridan tushunish.
- Muammoni aniqlash - asosiy muammoni aniq ifodalash.
- G‘oya yaratish (Ideation) - turli g‘oyalarni taklif qilish.
- Prototiplash - yechimning modelini yaratish.
- Sinovdan o‘tkazish (Test) - yechimni amalda tekshirish.

Maqsadi muammolarni inson markazida turib hal etish, g'oyalarni amaliy mahsulotga aylantirish va natijasi talabalar muammolarni tahlil qilish, ijodiy yechim ishlab chiqish va natijani sinovdan o'tkazishni o'rganadilar.

Axborot texnologiyalari yordamida raqamli san'at (digital art) elementlarini joriy etish. Raqamli san'at (Digital art) elementlaridan foydalanish. Bu usulda axborot texnologiyalari yordamida tasviriy yoki amaliy san'at asarlari yaratiladi (grafik dizayn, 3D modellash, raqamli rasm chizish va h.k.).

Maqsadi zamonaviy san'at vositalaridan foydalanish orqali ijodiy salohiyatni kengaytirish. Natijasi talabalar texnologiyani ijodiy jarayonning bir qismi sifatida o'zlashtiradi.

Xalq amaliy san'atidagi ijodiy jarayon bilish bilan bog'liq psixik jarayonlar faoliyati natijasida yuzaga keladi; bu esa insonning o'zgartiruvchi faoliyatini ta'minlaydigan rivojlangan nazariy tafakkur mavjudligidan dalolat beradi. Aslida, nazariy tafakkur - bu ilmiy tushunchalar asosida sifat jihatidan yangi moddiy va ma'naviy qadriyatlarni yaratuvchi ijodiy tafakkurdir.

Xalq amaliy-bezak san'ati tilining shartliligi, rang-barangligi, ko'rgazmali-obrazli xususiyati hamda nihoyatda boy tarixiy-madaniy ahamiyati uni ijodiy qobiliyatlarni maqsadli rivojlantirishda qo'llashni belgilaydi. Xalq san'ati asarlarini yaratish texnika va usullarini egallashda nazariy tafakkur hamda amaliy ko'nikmalarning uyg'un rivojlanishiga yo'naltirilgan ijodiy qobiliyatlar o'quvchilarning ko'plab samarali o'quv va mustaqil faoliyat turlarida talab etiladi. Har qanday faoliyatda atrof-muhitni faol o'zgartirish shaxsning kompleks va har tomonlama rivojlanishining eng muhim sharti bo'lib, dunyoni anglash va insonning o'zini o'zi belgilashining eng samarali yo'llarini ta'minlaydi hamda jamiyatning madaniy salohiyati yuksalishini tavsiflaydi. Shu tariqa, amaliy san'at fakultetlari talabalari dekorativ-amaliy faoliyatga oid ijodiy qobiliyatlarining rivojlanish qonuniyatlarini o'rganish badiiy ijod va xalq hunarmandchiligini o'qitish jarayonida katta ahamiyatga ega, chunki u mutaxassislarni tayyorlash sifatiga bevosita bog'liq bo'lib, alohida nazariy ahamiyat va amaliy dolzarblik kasb etadi.

O'zbek xalq amaliy san'ati milliy madaniyatimizning ajralmas qismi bo'lib, unda estetik va ma'naviy qadriyatlar mujassam. Shu sababli amaliy san'at darslarida milliy an'analarni zamonaviy tendensiyalar bilan uyg'unlashtirish o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, amaliy san'at darslarida ijodiy qobiliyatni rivojlantirish ta'lim jarayonining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonda o'quvchilar nafaqat badiiy ko'nikmalarga, balki mustaqil fikrlash, go'zallikni his etish va yangi g'oyalarni amalga oshirish salohiyatiga ega bo'ladilar. Shuningdek, amaliy san'at darslarida ijodiy muhit yaratish, innovatsion pedagogik texnologiyalardan

foydalanish hamda milliy an'analarni o'quv jarayoniga integratsiya qilish yuqori samaradorlikni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jo'rayev Sh. Amaliy san'at va dizayn asoslari. - Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Rahmonov A. Ijodiy ta'lim metodikasi. - Samarqand, 2021.
3. Abdullayeva G. Badiiy ta'limda innovatsion yondashuvlar. - Toshkent, 2020.
4. UNESCO. Arts Education for Creativity Development. Paris, 2018.
5. Khaytmetov, D. T. (2020). Amaliy san'at asarlarini ta'mirlashda ashyoda ishlash (O'quv qo'llanma). Tashkent.2020.